

Bertsolariaren barne-prozesua

Xabier Amuriza

Gai librean

Gai librea alde batetik ona izaten da eta beste batetik txarra. Ona, norbere kontura uzten duelako eta espontaneitatea —itxura behintzat— ematen duelako. Baina bertsoetik bertSORA bidea irekitzen ibili beharrak bere gakoa du. Dibertsio gisa bakarrik harturik, ez luke horrenbeste kezkarik. Baina gaur zerbait esan egin behar izaten da eta orduan gauza serioak eta arinak eta denak nahasi behar dira. Gainera publikoa ez da berdintsua izaten, sarritan oso heterogeneoa baizik: militante edo politiko zorrotzetik azken arlote axolakaberaino. Orduan gai librean kantatzea ez da hain libreki kantatzea, abaniku guzti horri erantzun behar baitzaio edo erantzuten behintzat ahalegindu behar baita.

Hauek honela, nik gutxi gora behera eguna eta zirkunstantzia etab. kontuan edukirik sarrera arinetik gai serioagoetara jotzen dut gero berriro arinera eta bromara itzultzeko. Generalean bertso serioetan izaten dut ardurarik gehien. Ardura alde batetik hala egin beharra izaten delako eta gai serioak tratamendua ere serioa eta hutsik gabekoa eskatzen dutelako eta bestetik gai horiei kon-

testu naturala eman behar zaielako. Arriskurik handiena saio artifiziala gertatzen da. Horrek hesteetako mina ematen du barrurantz, nahizta beharbada bertsoak, aislatuki harturik, onak izan.

Guzti honetan gutxi gora behera ritmo bat edo ohitura bezalako zerbait hartzen da, ez baitago orbela bezala ibiltzerik. Orduan zailena seriotasuna eta arintasuna benetako inprobisazioan eta naturalitatean biltzea izaten da. Gehienez eskema orokor hori buruan dela, datorrena datorren lekutik eramatearen zalea naiz ni. Batzutan hori biribil ateratzen zaizu eta beste batzutan behar bezala zentratu gabe eta martxarik hartu gabe saioa bukatzeko orduan.

Gai librean kantatzeak monotoniaren arriskua du. «Librea» eta «monotonia» badirudi kontradiktorioak direla, baina hala gertatzen da sarritan, molde berdintsuak eta ohitura berdintsuak hartzen baitira norberak nahi gabe. Eta nahita ere bai saioaren osotasuna garantizatzen. Gai librean lagunaren berri edo zerbait elkarren kidetasuna garrantzizkoa izaten da, bata batera eta beste bestera ibili gabe. Dena dela datorrena datorren lekutik hartzeko eta eramateko joera gehitu behar da eta hori da niri kezkarik gehien ematen didana gai librean, alegia, norberak buruan duen eskema generala, bai ideena eta bai beste zer guztiena, zirkunstantziekin eta begien xehetasun guztiekin bat egin eta naturalki gainera. Ikusten eta bizitzen ari den momentutik eta publikotik gauzak norberak nahi duen lekura eraman eta aldatu, eta hor ikusten dena oinarri dela, hori da abildadea. Gai librean besteak kantatzen duenari asko begiratu behar zaio eta hura eraman edo aldatu edo dena delakoa, baina bakoitza bere aldetik dabilen inpresiorik eman gabe. Ni sarritan zerbait esan beharrak edo esateko sentitzen dudana obligazioak asko kondizionatzen nau. Hiru edo lau bertso parean ondo jota utzi arte ez naiz lasai egoten. Hori eginda gero, ondo atera dela pentsatzen badut, edozeri ekiteko euforia izaten dut. Eta horietan lehor edo artifizial samar ibili banaiz, barrurantz erreta gelditzen naiz.

Gaia jarrita

Gaia jarrita, alde batera, kantaera lasaiagoa da, ez baitago bideak irekitzen ibili beharrik, jarri dutenari erantzun baizik. Gaiak dezente samar jarrita badaude, asko laguntzen dute. Baina

nola gehiengan aldrebesak, artifizialak edo tokitik kanporakoak izaten baitira, gai jartzaileei bildur handia diet. Binaka edo hiru-naka garenean, nahiago dut gai jartzaile gabe kantatu, monotoniaren arrisku eta guzti ere.

Gauza hauetaz aparte, gaia jarrita oso desberdin da binaka edo banaka izan. Binaka denean, bakoitzak bere gaiari bere kolpeak bilatzen saiatzen da, baina besteari kasu egin behar dio eta asko. Bakarka ordea oso desberdina da. Norberak egin lezake graduazioa, ahal badu. Ustez zerbait onik datorrenean, ez du lehen bertsoan botako, hura gerorako gorderik, gaia agortuko zaion bildurrez. Ustez kolpe bat edo bi onak bururatzen baizaizkit, orduan soltura handiz kantatzen dut, segurantz sentitzen baita. Kolpe handirik ez badator, beste errekurtsio batzutura jotzen dut: hizkuntza, konparazioa, alegoriak, etab., beste nondibait efektua bilatu nahirik. Binaka denean graduazio hori zailagoa da eta orduan kolpe onik gogoratzen bada, ahalik lehenen botatzen dut eta gero datorrena datorrela, aukera galduz gero geroko gorde nahirik, besteak beste leku batetik jotzen badu, hura galdua da, eta derrigorrean ekartzea ez da izaten batere ona. Horregatik binaka hasieratik hasi behar da jotzen, ezer onik badator.

Binaka nahiz banaka, nahiz librean nahiz gaia jarrita, bertsoaren azkenengo kolpeak erabakitzen du asko. Hori seguru samar ikusten dudanean edo ustez kolpe on bat dudanean, aurrekoa askoz hobeto betetzen dut eta aurrean bertan ere kolpeak jotzen. Azkena zintzilik edo ezin bilaturik edukitzea, horixe da txarrena, horrexek izorratzen nau gehien. Segurantz psikologikoa da beste ezer baino gehiago, baina beharrezkoa solturaz kantatzeko. Gero bidean hoberik badator aldatzea han dago beti eta behin baino gehiagotan egiten dut hori, baina irteera bat seguru dagoenean.

Lau oinak emanik

Jendeak beharbada zailtzat jotzen badu ere, aprobarik errezena da hau. Oztoporik nagusienetariko bat rima da bertso-gintzan. Rimak emanak badira, kezka handi bat kendua duzu. Hitzetaz zerbait loturarik bilatzea ez da hain zaila. Beraz kunplizteza aproba honetantxe da errezena. Beste gauza bat da oso ondo kunplizteza. Orduan rimen zailtasuna kendua denez gero, horrek duen meritua beste zerbaitekin hornitu behar da. Baina dena

jota, aproba erreza da eta luzimendu handikoa, jendeak zaila dela uste baitu.

Aprobarik zailena edo niri behintzat kezkarik gehien ematen didana puntuari erantzutea da. Han rimak eta dena aurkitu behar dituzu eta gainera jartzen dizuten rimari jarraituz. Erantzunak azkarra eta laburra izan behar baitu eta rima ezarriari jarraitu behar, hauxe da traidoreena. Kunplitzera joanez gero, ez da beharbada hain zaila, baina bertso ona botatzera joez gero, orduan daude komediak.

Bukatzeko, lerro hauek ez dakit zuek nahi duzuenarako askorik balio duten. Gauza hauek galdera gehiagori eta galdera konkretuei erantzunez beharbada hobeto azalduko nituen. El-karrizketaz hobe izango zen, gauza pila bat esan eta gero handik hautatzeko. Nik nahiago nuke horrela, hemen jarri ditudanak ez baitatoz hain parera.

X. A.

EL PROCESO MENTAL EN LA IMPROVISACION LE PROCESSUS MENTAL DE L'IMPROVISATION

Xabier Amuriza, el actual campeón de los bertsolaris, describe y analiza sus reacciones ante varias situaciones-tipo en las con más frecuencia se encuentra el bertsolari:

En el caso del tema libre, por ejemplo, el bertsolari goza de libertad y espontaneidad, pero puede agotarse rápidamente sin ayuda exterior o puede caer en la monotonía, en especial cuando se trata de temas en profundidad.

En el caso del tema impuesto, la ayuda es notable ya que el bertsolari no tiene necesidad de inventarlo. Con todo, una gran parte de las veces los temas están inadecuadamente propuestos.

Otra gran diferencia es la existente entre la actuación en solitario o en grupo. En el primero cada cual gradúa a su modo su actuación, mientras que en el segundo hay que estar muy atento al compañero.

En cualquier caso, siempre son decisivos los últimos golpes del bertso.

Xabier Amuriza, actuel champion des «bertsolaris», décrit et analyse ses réactions face à diverses situations-type dans lesquelles se trouve le plus souvent le bertsolari.

Dans le cas du thème libre, le bertsolari jouit de la liberté et de la

spontanéité, mais il peut s'épuiser rapidement sans aide extérieure, ou il peut sombrer dans la monotonie, surtout quand il s'agit de thèmes profonds.

Dans le cas du thème imposé, l'aide extérieure est notoire puisque le bertsolari n'a pas besoin d'inventer. Cependant, il arrive souvent que les thèmes proposés ne soient pas adéquats.

Une autre grande différence se situe au niveau de l'improvisation, en groupe ou tout seul. Dans ce dernier cas, chacun règle à sa façon son improvisation, tandis que dans le premier cas, il faut être très attentif au partenaire.

De toutes façons, les derniers coups du bertso sont décisifs.